

**Worldwide International
Inter Disciplinary Research Journal**
(A Peer Reviewed)

Year - 7, Vol. II, Issue- LII, 29 March 2022

ECONOMY

- Editor -

Mrs. Pallavi Laxman Shete

Address for Correspondence

Mrs. Pallavi Laxman Shete

Editor in Chief : Worldwide International Inter Disciplinary Research Journal (A Peer Reviewed Referred)
Principal, Sanskriti Public School, Nanded (MH, India) Email : shrishprakashan2009@gmail.com

Dr. Rajesh G. Umbarkar

House No. 624 - Belanagar, Near Maruti Temple, Taroda (Kh.) Nanded - 431605 (India - Maharashtra)

Email - umbarkar.rajesh@yahoo.com, shrishprakashan2009@gmail.com Mob. No. 9623979067

Director : Mr. Tejas Rampurkar (For International Contacts only + 91-8857894082)

(Arts - Humanities - Social Sciences - Sports, Commerce, Science, Education, Agriculture, Management,
Law, Engineering, Medical, Ayurveda, Pharmaceutical, Journalism, Mass Communication, Library Science Faculty's)

Editorial Board

<p>Dr. S.V. Shivanikar Principal N.S.B.College, Nanded. (MH., India.)</p>	<p>Dr. Deepak Dwarkadasrao Bachewar Associate Professor Vasantrao Naik College, Vasarni, Nanded- (MH., India.)</p>
<p>Dr. P. Neelkantrao Dept. of Economics, Pratibha Niketan Mahavidyalaya, Nanded. (MH., India.)</p>	<p>Dr. Suhas Pathak Dept. of School of Media studies S.R.T.M.U. Nanded. (MH., India.)</p>
<p>Dr.Pramod Ravindra Deshpande Wake Forest School of Medicine, Dept. of Cancer Biology, Winston Salem, NC, USA.</p>	<p>Dr. Sachin G. Khedikar Principal & Professor, Dept. of Rachana-Sharir, Shri. O. H. Nazar Ayurved College, SURAT (India.)</p>
<p>Dr Ashutosh Gupta Dept. of Sanskrit, HNB Garhwal University, Srinagar Garhwal Uttrakhand 246174 (India.)</p>	<p>Dr. Mayuresh M. Rampurkar Sardar Vallabhbai Patel Hospital.(Neurosurgery), Ahmedabad. (G.India.)</p>
<p>Dr. Manish Deshpande N.S.B.College, Nanded. (MH., India.)</p>	<p>Dr. Kulkarni J. N. Library sci. S.R.T.M.U.Nanded. (MH., India.)</p>

Co-Editorial Board

<p>Dr. N. N. Bandela Dept. of Envi. Science Dr.B.A.M.U. Aurangabad. (MH., India.)</p>	<p>Dr. Suman K. S. Dept. of Oriental languages, Loyola College.(Autonomous) Affiliated to University of Madras, Nungambakkam, Chennai-600034 (India.)</p>
<p>Dr. S. P. Hangirgekar Dept. of Chemistry Shivaji University, Kolhapur. (MH., India.)</p>	<p>Dr. Baswaprabhu Jirli Dept. of Extension Education, Institute of Agricultural Sci. BHU, Varanasi. (India.)</p>
<p>Smt. Martha B. Department of English, Dr. B.R. Ambedkar F.G. College, Ladgeri, Bidar, Karnataka (India.)</p>	<p>Dr. Chandan Bora Dept. Of Commerce (MH., India.)</p>
<p>Dr. Mahesh Joshi Dept. Of Education S.R.T.M.U. Nanded.(MH., India.)</p>	<p>Dr. Mangesh W. Nalkande Dept. of Kayachikitsa Govt. Ayurved College, Nanded. (MH., India.)</p>
<p>Dr. Viraj Vilas Jadhav Professor and HOD, Dept. of Rachanasharir, Shri dhanwantry ayurvedic College and hospital sector 46 B CHANDIGARH. (India.)</p>	<p>Dr. M.B. Kulkarni Govt. Medical College, Nanded. (MH., India)</p>

INDEX

Sr. No.	Title of the Paper	Name of Author	Page No.
01.	महाराष्ट्रातील मानव विकासाचे वास्तव आणि उपाययोजना	प्रा. पंढरीनाथ दिसागज	01
02.	केंद्र - राज्य घटनात्मक आर्थिक सहसंबंध	डॉ. सी. डी. राजपुत	07
03.	क्रिप्टो करन्सी- एक अभ्यास	प्रा. सुजाता वसंत आहेर डॉ. बी. एस. आव्हाड	11
04.	सेंद्रिय शेती : एक काळाची गरज	प्रा. रामेश्वर भाऊसाहेब पवार	14
05.	कोरोना आणि भारतीय अर्थव्यवस्था	प्रा.डॉ.आर.पी. पाटील जनार्दन जानजी देवरे	19
06.	उदयोन्मुख भारतीय अर्थव्यवस्थेपुढील आव्हाने	प्रा. डॉ. डी. एन. सोनवणे	22
07.	भारतीय भाषांमध्ये उच्च शिक्षण	प्रा. डॉ. देशमुख बिभीषण	26
08.	आंतरराष्ट्रीय अर्थशास्त्रातील अभ्यासात विनिमय दराचे महत्व संकल्पना आणि प्रकार	Dr. Sunita B Ahire	30
09.	स्त्रियांचे श्रम आणि अर्थकारण	अजय एकनाथ अहिर	39
10.	भारतीय महिलांचे आर्थिक सबलीकरण	ज्योती प्रविणचंद्र पाटील जयश्री पुरुषोत्तम सरोदे	43
11.	राष्ट्रीय कृषी पीक विमा योजना : सिंहावलोकन	डॉ. एम. व्ही. हिरे	47
12.	कृषीक्षेत्र ते सेवाक्षेत्र, अर्थजगतात स्वतंत्र भारताचा समृद्ध प्रवास!	राजेश गंगाधरराव उंबरकर	52
13.	कृषी क्षेत्रात माहिती तंत्रज्ञानाचे योगदान	सुजाता रविंद्र मगरे	55
14.	महात्मा ज्योतीराव फुले यांचे सामाजिक योगदान	प्रा. जे. आर. भावसार	57
15.	२१ व्या शतकातील मराठी चित्रपटांचे बदलते रूप व आर्थिक वाटचाल.	जयराम राजीव माळी	59
16.	मराठवाडा विभागातील वैद्यकीय पायाभूत सुविधेचा अभ्यास	विठ्ठल हरिभाऊ नागरे डॉ. जी. आर. खेडकर	63
17.	भारतातील बेकारीची भिषणता	डॉ. राजेंद्र एन. बोर्से	70
18.	महिला सक्षमीकरणातील महाराष्ट्र राज्य महिला आयोगाची भूमिका एक चिकित्सक अभ्यास	कामिनी शशिकांत देवरे डॉ. बी. एम. सोनवणे सर	72
19.	नाशिक जिल्ह्यातील लोकसंख्या वितरण : तुलनात्मक विश्लेषण	प्रा. एस. आर. पगार	77
20.	भारतीय आर्थिक सुधारणा	जीवन अशोक गुंजाळ	80
21.	जागतीकीकरण : भारतीय शेती आणि अर्थव्यवस्था एक अभ्यास	प्रा. पी. डी. हुडेकर	83
22.	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे आर्थिक विचार आणि सद्यस्थितीतील उपयुक्तता	नंदिनी मनोज लखेरी	89

23.	महाराष्ट्र राज्याची जमीन धारणा आणि तृणधान्यपीक पद्धतीचा अभ्यास	प्रा. रघुनाथ मुरलीधर आंबेकर	93
24.	जलव्यवस्थापन, जलसिंचन - काळाची गरज	राहुल मोरेश्वर लभाने	97
25.	"असंघटित क्षेत्रात काम करणाऱ्या महिलांचा सामाजिक, आर्थिक व आरोग्य विषयक स्थितीचा अभ्यास विशेष संदर्भ नाशिक शहर"	महेंद्र जयवंत खरे प्रा. डॉ. शामराव भगवान वायसे	103
26.	21 व्या शतकातील भारताचा औद्योगिक विकास	अहिरे पूजा मनोहर	115
27.	केंद्र - राज्य आर्थिकसंबंध : सिंहावलोकन	BIRARI TANMAY SHARAD	119
28.	आंतरराष्ट्रीय संबंधातील नवीन राजकीय अर्थव्यवस्था	प्रा. डॉ. मनिष सोनवणे	124
29.	भारतातील डिजिटल शेतीचे भविष्य	डॉ. मनोज व्ही. जगताप डॉ. हिरामण एम. क्षीरसागर	132
30.	भारतातील सहकार आणि महिला सबलीकरण	प्रा. इंद्रजित ऐवळे	135
31.	शेतमाल विक्री व्यवस्थेतील समस्या आणि उपाय	डॉ. एम. जी. थोपटे	139
32.	दारिद्र्य आणि बेरोजगारी देशाच्या आर्थिक विकासातील एक अडथळा	प्रा. पारधी प्रवीण सोमा	144
33.	केंद्र- राज्य वित्तीय संबंध Central -State Financial Relation	प्रा. डॉ. जगदीश देशमुख	150
34.	कृषि विकासामध्ये नवीन तंत्रज्ञानाची भूमिका आणि परिणामांचा अभ्यास	डॉ. विठ्ठल फुलारी पवन चुंगडे	154
35.	कृषीव्यवसाय उद्योग क्षेत्र संधी आणि आव्हाने (Agri-business Industries Opportunities & Challenges)	प्रोफेसर डॉ. सुहास आव्हाड डॉ. गणेश वाळुंज	158
36.	केंद्र-राज्य वित्तीय आणि राजकीय संबंध	बालाजी सोनबा खरोडे	162
37.	केंद्र व राज्य आपत्तीच्या स्थितीत राजकीय संबंधांचा अभ्यास	प्रा. डॉ. स्वामी विरभद्र गुरप्पा	167
38.	दारिद्र्य आणि बेरोजगारी	प्रा. डॉ. खोकले आर. के.	173
39.	"नाशिक जिल्ह्यातील शेती विकासात कृषीपर्यटनाची भूमिका"	वाघ जीवनकुमार शामराव डॉ. हिरामण मधुकर क्षीरसागर	179
40.	"शेतकरी आठवडे बाजार एक अर्थार्जन रोजगार"	प्रा. पंकजकुमार सुरेश गांगुर्डे	184
41.	शेती विकासाच्या दृष्टिकोनातून कन्नड तालुक्यातील पशुधनाचा आढावा	डॉ. सुनिल अण्णा गोरडे	189
42.	"आदिवासी समूहाच्या पर्यावरण जतन करण्याच्या परंपरा"	गुमाडे समाधान बापू	195
43.	भारतीय अर्थव्यवस्था: विदेशी प्रत्यक्ष गुंतवणुकीसाठी आकर्षण केंद्र .	दिलीप आप्पा जगताप	197
44.	शिवकालीन जलव्यवस्थापन (Water Management in Chhatrapati Shivaji's Period)	प्रा. डॉ. सुनिता विजय रणाते	200
45.	महिला सक्षमीकरण - राज्य शासनाची भूमिका	प्रा. कविता किसन भोये	204
46.	भारतीय शेतीचा इतिहास	प्रा. डॉ. एम. आर. खोत	208

47.	नैसर्गिक साधनसंपत्तीचे संवर्धन व शाश्वत विकास काळाची गरज	डॉ. काळनर सुनिता	212
48.	नाशिक जिल्ह्याच्या आर्थिक विकासात नैसर्गिक साधनसंपत्तीची भूमिका	नामदेव कारभारी डफळ प्रा. डॉ. सुहास आव्हाड	217
49.	नासिक जिल्ह्यातील जलसिंचनाचा झालेला विकास" एक भौगोलिक अध्ययन. (महाराष्ट्र)	भगवान श्याम भाऊ निकम	223
50.	नाशिक जिल्ह्यातील ग्रामीण व नागरी लोकसंख्या बदलाचा चिकित्सक अभ्यास (सन १९७१ - २०११)	डॉ. अनिल डी. पवार	228
51.	भारतातील बँकिंग आणि वित्तीय क्षेत्र: सिंहावलोकन	भुषण तात्यासाहेब शिरोळे	231
52.	कृषी विपणन आणि त्यातील समस्या	श्वेताली देविदास सोनवणे	237
53.	भारतातील बँकिंग क्षेत्रातील बदलांचे अवलोकन	गणेश बळवंत वाघ	240
54.	कच्चा तेलाच्या किंमती आणि भारतीय अर्थव्यवस्था	प्रा. डॉ. एस. एन. बोढरे प्रा. के. एस. चौधरी	243
55.	"महाराष्ट्रातील सर्व शिक्षा अभियान योजनेचे मूल्यमापन"	ज्ञानदेव सुभाषकृवर	247
56.	ग्रामीण विकासातील नाबार्डच्या भूमिका	पूजा बाळू उशीर	250
57.	कृषी विपणन प्रक्रियेत होणाऱ्या बदलांचे आर्थिक विश्लेषण	समर्थ शरद गोऱ्हे	253
58.	ग्रामीण भागामध्ये आर्थिक समावेशन साध्य करण्यात व्यवसाय प्रतिनिधींच्या भूमिकेचा चिकित्सक अभ्यास	योगेश लक्ष्मण भारस्कर डॉ. आशालता सोनवणे	256
59.	भारतीय आरोग्य विमा (Health insurance)	तुषार बापू पवार	260
60.	उद्योजकता : बेरोजगारी दूर करण्यासाठी काळाची गरज	प्रा. उदय खंडू टेके डॉ. सोमनाथ भागा सानप	264
61.	भारतीय आर्थिक सुधारणा	जीवन अशोक गुंजाळ	268
62.	ई-बँकिंग मधील आधुनिक प्रवाह	प्रा. डॉ. सावंत रजनी नामदेवराव	271
63.	महिला सबलीकरणात शासनाच्या उपाययोजना	डॉ. नानासाहेब बी. दाभाडे	274
64.	केंद्र - राज्य आर्थिक संबंध : सिंहावलोकन	Wadge Kunal Dipak.	278
65.	शेती तंत्रज्ञान व उत्पादकता	श्री. संदिप नारायण अहिरे	283
66.	कृषी व्यापार व व्यावसायिक दृष्टीकोन : एक काळाची गरज	डॉ. डी. व्ही. हारगिले	287
67.	भारतातील ग्रामीण विकासाची दशा आणि दिशा	प्रा. अमोल पर्वत गरुड	291
68.	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि आर्थिक-सामाजिक सुधारणा	श्रुती उमेश दोडे	297
69.	राज्य २०२२ : देशाच्या उज्वल भवितव्याचा योग्य मापदंड- सेंद्रिय शेतीला प्रोत्साहन!	जाधव रूपाली निवृत्ती डॉ. अमोल गायकवाड	302
70.	भारतीय शेतीच्या शाश्वत विकासासाठी आधुनिकीकरण	डॉ. एस. पी. देवरे	305
71.	वित्त आयोग व केंद्र - राज्य राजकीय - वित्तीय सहसंबंध	प्रा. एन. ए. पाटील	308
72.	ऑनलाईन-ऑफलाईन संमिश्र शिक्षण पद्धतीचे सहअस्तित्व : काळाची गरज	प्रा. वी. एस. निकम	313
73.	भारतातील बँकिंग आणि वित्तीय क्षेत्र: सिंहावलोकन	दिनेश नाना कुंभार	317

74.	भारतातील बँकिंग आणि वित्तीय क्षेत्र: सिंहावलोकन	पृथ्वीराज रत्नाकर शेलार	320
75.	विपणन ही एक आर्थिक प्रक्रिया	हेमंत सुधीर खोंडे	323
76.	कृषी क्षेत्रात माहिती तंत्रज्ञानाचे योगदान	प्रफुल्ल मन्साराम अहिरे	326
77.	कृषी क्षेत्रातील तंत्रज्ञान विकास	सुखदेव पांडुरंग नागरे	332
78.	भारतीय अर्थव्यवस्थेवर COVID-19 चा परिणाम	अक्षय समाधान कदम	336
79.	महिला सबलीकरण : एकविसावे शतक	प्रा. डॉ. मीनाक्षी पुंडलिक पाटील	343
80.	कृषी विपणन	बुद्धप्रिया संजय यशोद	348
81.	'जल प्रदूषणावर उपाय सुचवणे'	आरती प्रकाश वारुळे	361
82.	ऑनलाईन शिक्षण अँड डिजिटल इंडिया	डॉ. दिपक वसंत चव्हाण	363
83.	महिला सबलीकरण एक प्रेरणादायी उदबोधन	प्रा. एल के पवार	366
84.	डिजिटल शिक्षण	संतोष रामराव डवरे	370
85.	"भारतीय अर्थव्यवस्थेतील ग्रामीण विपणनातील समस्या आणि आव्हाने"	प्रा. रामदास त्र्यंबक तुपलोट्टे	372
86.	भाववाढ एक चिकित्सक अध्ययन	Dr. Sunita B. Ahire	377
87.	महात्मा ज्योतीराव फुले यांचे सामाजिक योगदान	प्रा. जे. आर. भावसार	387
88.	21 वीं शती में आदमी की खोज (डॉ. गिरिराजशरण अग्रवाल के 'आदमी है कहाँ ?' के विशेष संदर्भ है)	डॉ. राजाराम शेवाळे	389
89.	समाज सुधारक राजा राममोहन रॉय यांच्या विचारांची प्रासंगिकता	प्रा. श्री. आर. के. सुर्यवंशी	393
90.	ग्रामीण विकासाचा सुधारित केंद्रीय दृष्टीकोन	प्रा. डॉ. पी. टी. निकम	396
91.	جدید تکنیکی ذریعہ تعلیم اور اردو	Dr. Siddiqui Shaheena Parwin Md. Ilyas	403
92.	پرنٹ اور ڈیجیٹل میڈیا میں روزگار کے مواقع	پروفیسر سعیدہ پروین نہال احمد	408
93.	ڈیجیٹل تعلیم: مواقع، خطرات اور چیلنجر	Miss. Shaziya Nausheen Jaleel Ahmed.	412
94.	गरिबी आणि बेरोजगारी	अहिरे साक्षी किशोर	417
95.	डिजिटल एज्युकेशन इंडिया	अर्पना सुरेंद्र येवले	420
96.	पंचायतराज आणि महिला	संतोष रामराव डवरे	422

५) नलावडे पंडीत, "भारतापुढील आकाने आणि सहास्थिती," कॅलास पब्लिकेशन औरंगाबाद, २०१५

६) दैनिक लोकमत (सारांश) १३ मार्च २०२२

महिला सक्षमीकरणातील महाराष्ट्र राज्य महिला आयोगाची भूमिका एक चिकित्सक अभ्यास

कामिनी शशिकांत देवरे

टी. वाय. बी. ए अर्थशास्त्र, म.स.गा.महाविद्यालय मालेगाव कॅम्प, नाशिक.

मार्गदर्शक

डॉ. बी. एम. सोनवणे सर

प्रस्तावना:-

"सर्व भवंतु सुखिनसर्व संतु निरामय। सर्वे भद्राणि पश्रन्तु माकाशिचंद्र दुःख मापुरात॥"

या वैश्विक प्रार्थनेचा अर्थ असा आहे की, या विश्वातील सर्व प्राणिमात्र आनंदी राहावीत, सुखी रहावीत आणि सर्व प्रकारांच्या विकारापासून मुक्त राहावीत.

प्राचीन काळी ऋषी-मुनींनी 'वसुधैव कुटुम्बकम्' हा संदेश देऊन हे स्पष्ट केले आहे की, संपूर्ण संसार एका कुटुंबाप्रमाणे आहे. आपल्या कुटुंबांमध्ये ज्याप्रमाणे आपण प्रत्येक सदस्यांना आदराने वागवतो. प्रत्येकाच्या सुखदुःखाचा विचार करतो त्याचप्रमाणे ह्या विश्वातील प्रत्येक घटकाचा आपण सन्मान केला पाहिजे. प्रत्येक सजीवाला विशेषता मानवाला नैसर्गिक अधिकारांचा वापर करता यावा.

संपूर्ण मानव जातीमध्ये असे काही घटक आहे. जे रुढी परंपरेने खूप कमकुवत आहेत किंवा नैसर्गिकरित्या कमकुवत आहेत जसे लहान मूल, अपंग, वृद्ध, महिला, सदस्य सदस्य विवेकबुद्धीने विचार केला तर महिला या घटकात मोडायला नको कारण हे सिद्ध झाले आहे की, स्त्रिया मानसिक दृष्टीने पुरुषांपेक्षा अधिक सक्षम असतात. शारीरिक दृष्टिकोनातून देखील विविध कामे एकाच वेळी करण्याची त्यांची क्षमता अधिक असते.

भारतामध्ये राष्ट्रीय स्तरावर 30 ऑगस्ट 1990 रोजी राष्ट्रीय महिला आयोग अधिनियम पारित करण्यात आला त्याअन्वये 31 जानेवारी 1992 रोजी आयोगाची स्थापना करण्यात आली. राष्ट्रीयस्तरसोबत महाराष्ट्र ही महिलांच्या हितासाठी एक आयोग नेमण्यात आला. महाराष्ट्र राज्य महिला आयोग अधिनियम, 1993 हा कायदा पारित करण्यात आला. या आधारे 25 जानेवारी 1993 रोजी महाराष्ट्र राज्य महिला आयोगाची स्थापना करण्यात आली.

महिला सक्षमीकरणाचे अर्थ व महत्त्व:-

महिला सक्षमीकरण हे बहुविध, व बहू पातळ्या आहे. भारतातील नियोजनकर्त्यांनी स्त्री व पुरुष यांच्यातील दरी कमी करण्यासाठी रणनीती ठरवली. 1950 मध्ये या कार्यक्रमाचा दृष्टिकोन 'कल्याण' हा होता 1970 च्या सुमारास 'विकास' होता 1990 पासून 'सबलीकरण' हा दृष्टिकोन झाला.

महिलांनी स्वतःमधील सुप्त गुण, बुद्धी, सामर्थ्यावर क्षमता ओळखून आत्मविश्वासाने स्वतःची एक सकारात्मक प्रतिमा निर्माण करणे म्हणजे शब्द समीकरण व सक्षमीकरण ही एक अशी प्रक्रिया आहे. ज्यामध्ये स्वतःच्या क्षमतांची जाणीव होऊन विविध उपक्रमातील सहभाग वाढविणे, निर्णय क्षमता विकसित करणे, महिलांना विचार स्वातंत्र्य अभिव्यक्ती स्वातंत्र्य असावे.त्यांना त्यांची क्षमता सिद्ध करण्याची संधी मिळाली. एकंदरीत महिला स्वावलंबी, आत्मनिर्भर बनू राजकीय, सामाजिक, शैक्षणिक, आर्थिक क्षेत्रात त्यांचा विकास साध्य व्हावा.

राज्य महिला आयोग:-

राज्य महिला आयोगाची स्थापना 31 जानेवारी 1993 रोजी महिला व बालकल्याण मंत्रालयाच्या अंतर्गत करण्यात आली. हा आयोग म्हणजे शासकीय महिला योजना राबविण्याचे माध्यम होय. महाराष्ट्रातील महिलांना सुरक्षित जीवन जगणे व समान स्थान देणे यासाठी हा योग प्रयत्नशील आहे. महाराष्ट्रातील महिलांच्या समस्या सोडविणे, त्यांचे हक्कांचे रक्षण करणे, त्यांचा सामाजिक दर्जा उंचावणे, महिलांना स्वावलंबी बनविण्यासाठी हा राज्य महिला आयोग प्रयत्नशील आहे.

राज्य महिला आयोगाच्या अध्यक्षपदी व अशासकीय सदस्यपदी महिलांच्या कल्याणार्थ कार्य करणाऱ्या महिलांची निवड केली जाते. आयोगाच्या अधिकाऱ्यांमध्ये पोलीस महासंचालक, प्रकल्प अधिकारी, समुपदेशक, विधी तज्ञांचा समावेश होतो. तसेच अशासकीय सदस्य मध्ये अनुसूचित जाती मधून एक अनुसूचित जमाती मधून एक सदस्य असणे बंधनकारक आहे.

महाराष्ट्र राज्य महिला आयोग महाराष्ट्रातील महिलांना सेवा देण्यास बांधील आहे. घरगुती हिंसाचार, कामाच्या ठिकाणी होणारा लैंगिक छळ, घटस्पोट, कायदेविषयक सल्ला, आधारगृहे, समुपदेशन, पोलीस सेवा, वैद्यकीय सेवा या आयोगामार्फत गरजू महिलांना दिल्या जातात.

महिलांच्या विकासातील समस्या व अडथळे:-

प्राचीन कालखंडापासून संकुचित सामाजिक विचार दुर्घटनेतून महिलांच्या स्वातंत्र्यावर अनेक बंधने निर्माण झालेली आहेत. आजही महिला वर्ग या बंधनातून पूर्णपणे मुक्त झालेली नाही. महिला सबलीकरणाची कारणे विशेषतः बालविवाह, हुंडापद्धती, सतीप्रथा, विधवा विवाहास बंदी, आर्थिक परावलंबित्व इत्यादी जुनाट सामाजिक रूढी परंपरा आणि महिलांच्या स्थितीचा दर्जा खालावलेला आहे. याच कारणामुळे देशातील महिलांचे स्थान दुय्यम दर्जाचे होते. आज 21 व्या शतकात देखील शिक्षण, आर्थिक, सांस्कृतिक क्षेत्रातील महिलांचे स्वातंत्र्य सुद्धा सामाजिक क्षेत्रात क्रांतिकारक बदल झालेला दिसून येत नाही. आजही विविध कारणांमुळे महिलांवर अत्याचार होत आहे. स्त्रीभ्रूणहत्या तर आज भारतासमोरील सर्वात मोठी सामाजिक समस्या म्हणून समोर आली आहे. आज कुटुंबातील जबाबदाऱ्या पार पाडताना आर्थिक जबाबदारी स्वीकारत बहुसंख्य महिला बाहेर पडतात. कौटुंबिक हिंसाचार कायदा 2005 मुळे कुटुंबातील स्त्रियांना संरक्षण मिळण्यास मदत झाली. शारीरिक व मानसिक आत्याच्या

2013 कार्यालयाच्या ठिकाणी संरक्षण देतो. आज देशाला स्वातंत्र्य मिळून 75 वर्षे पूर्ण झाली. तरी स्त्रियांच्या समस्या अधिकच गुंतागुंतीचे बनले आहेत. याचे एकमेव मूळ कारण म्हणजे समाजाची मानसिकता जोपर्यंत ही मानसिकता बदलणार नाही तोपर्यंत स्त्रीला संघर्ष करत रहावे लागणार.

महिला आयोगाची निर्मिती स्त्रियांना समानतेचा हक्क, न्याय, संरक्षण मिळवून देण्यासाठी करण्यात आली आहे. हा आयोग महिलांच्या समस्या त्यांना आळा घालण्यासाठी सशक्त माध्यम आहे.

संशोधनाची आवश्यकता

जिच्या हाती दोरी ती जगाला उद्धारी असे जरी म्हटले जात असले तरी आजही महिलांना समाजात दुय्यम स्थान मिळते. स्त्रियांना मुक्त करून त्यांची उन्नती व्हावी यासाठी भारतात ब्रिटिश काळापासून अनेक प्रयत्न करण्यात आले आहे. स्त्रियांच्या रक्षणासाठी, सुरक्षितेसाठी, विकासासाठी अनेक कायदे निर्माण करण्यात आले आहेत. शासकीय योजना निर्माण करण्यात आलेल्या सर्व काही योजनांची अंमलबजावणीही करण्यात आली. या सर्व प्रयत्नांचा परिणाम म्हणून समाजातील स्त्रियांचा सामाजिक, आर्थिक, राजकीय दर्जा दर्जाच बदलणे आवश्यक आहे. एकही स्त्रीवर शारिरीक व मानसिक अत्याचार व्हायला नकोहोते. आज स्त्रियांना दुर्बल घटकांना मध्ये गेले नसते त्यामुळे आरक्षण आरक्षणाची ही गरज पडली नसती. परंतु भारताची राज्यघटना व कायदे हे समानतेचे धोतक आहेत... म्हणजे स्त्री व पुरुषांची ही समांतर राज्यघटनेला अभिप्रेत आहे. भारतीय संविधान मध्ये कलम 14 ते 30 मूलभूत अधिकार कलम 51 मूलभूत कर्तव्य व कलम 36 ते 50 मार्गदर्शक तत्वे यामध्ये लिंगनिरपेक्षता म्हणजे स्त्री-पुरुषांना समान दर्जा, समान वेतन, समान संधी प्राप्त व्हावी या संबंधी तरतुदी आहेत. तसेच सर्व धर्मग्रंथात देखील स्त्रियांना समान व संरक्षणासाठी नियम दिले आहेत. परंतु वास्तव या परिस्थितीमध्ये प्रचंड प्रमाणात विरोधाभास असल्याचे दिसून येते.

उद्दिष्टे:-

प्रस्तुत संशोधन करण्यास करण्यासाठी काही निश्चित करण्यात आली आहेत ती पुढीलप्रमाणे सांगता येतील.

1. भारतातील महिलांच्या सर्वांगीण विकास साधण्यासाठी. ही महिलांना दिशा देणारी, संरक्षण देणारी, समान हक्क व समाधान देणारी राजकीय व प्रशासकीय यंत्रणेचा अभ्यास करणे.
2. राज्य महिला आयोग व महाराष्ट्र शासन यांच्या मध्ये चांगले हितसंबंध कसे निर्माण करता येईल. जेणेकरून हा आयोग महिलांसाठी अर्थी क्रियाशील राहिल का याचा अभ्यास करणे.
3. महिलांच्या कायद्यातील अंमलबजावणीमध्ये राज्य महिला आयोगाची भूमिका अभ्यासणे.
4. राज्य महिला आयोगाच्या विविध कार्यांचा व कार्यपद्धतीचा अभ्यास करणे.
5. राज्य महिला आयोगाच्या अधिकार क्षेत्राचा अभ्यास करणे.
6. महिला सक्षमीकरण यामध्ये राज्य महिला आयोगाचा दृष्टिकोन अभ्यासणे.

७. केंद्रीय महिला आयोगाचे महाराष्ट्र राज्य महिला आयोगाच्या मिळणाऱ्या सहयोगाचा मार्गदर्शन आधीचा अभ्यास करणे.

गृहितके:-

पुढील अभ्यास करण्यासाठी दिशादर्शक म्हणून या संशोधन संशोधन पुढील गृहितके निश्चित करण्यात आली आहे.

१. महिलांच्या सक्षमीकरणासाठी राज्य महिला आयोग एक सशक्त माध्यम आहे.
२. महिलांवर होणाऱ्या अत्याचाराचे प्रमाण कमी करण्यामध्ये राज्य महिला आयोगाचे महत्वाचे योगदान आहे.
३. समानतेचे तत्व दृष्टीने प्रस्थापित करण्यामध्ये राज्य महिला महत्वाची भूमिका बजावत आहे.
४. महिला संरक्षण व विकासामध्ये राज्य महिला आयोग सत्तेने प्रयत्न करीत आहे.
५. महिलांच्या संरक्षण विषयक तक्रारीचे निराकरण राज्य महिला आयोगाला द्वारे केले जाते. व शासनावर महिलाविषयक धोरणात प्राधान्य देण्यासाठी दबाव आणण्याचे कार्य देखील राज्य महिला आयोग करते.

संशोधन पद्धती:

सक्षमीकरण आतील महाराष्ट्र राज्य महिला आयोगाचे कार्य व कार्यपद्धती विषयी अध्ययन करण्याच्या दृष्टीने व महिला सक्षमीकरणाच्या दृष्टीने हा संशोधन विषय हाती घेण्यात आला आहे. प्रस्तुत संशोधनाद्वारे अचूक निष्कर्षापर्यंत पोचण्यासाठी आस हा संशोधन पद्धती मध्ये शास्त्रीयता व अध्यायाचा आणण्यासाठी वर्णनात्मक व विश्लेषणात्मक संशोधन पद्धतीचा वापर करण्यात येणार आहे.

संकलन पद्धती:

सामाजिक संशोधनामध्ये तर ते संकलनास अतिशय महत्वाचे स्थान असते तर ते हे वास्तव याचे दर्शन घडवते, याचे अवलोकन किंवा अनुभव प्रत्येकाला घेता येऊ शकतो तर ते म्हणजे असे निरीक्षण आहे की ,,ज्याच्या ज्ञानेंद्रिया द्वारे अनुभव घेता येतो .तर ते संकलनावर सामाजिक संशोधनाची परिणामकारकता अवलंबून असते.

महाराष्ट्र राज्य महिला आयोगाची माहिती सबलीकरण आतील भूमिकेचे अध्ययन करण्यासाठी प्राथमिक व द्वितीय अशा दोन्ही स्रोतांचा उपयोग करण्यात येणार आहे..

१ प्राथमिक स्रोत

प्राथमिक तथ्य संकलनासाठी अवलोकन निरीक्षण मुलाखत या स्रोतांचा उपयोग करण्यात येणार आहे. की राज्य महिला आयोगाच्या सदस्य अध्यक्ष आधी संबंधित इतर कर्मचाऱ्यांची संवाद साधून मुलाखतीद्वारे तर ते संकलन करण्यात येणार आहे तसेच राज्य महिला आयोग आणि हाताळलेल्या प्रकरणात त्याचा प्रत्यक्षात संबंधित महिलांची मुलाखतीद्वारे संकलन करण्यात येणार आहे

२ द्वितीय स्रोत

तात्या संकलनासाठी द्वितीय स्रोतांमध्ये विविध संदर्भ ग्रंथ शोधप्रबंध शासकीय प्रकाशन हे शासकीय वाल मानसिक वर्तमानपत्रे तसेच उपयोग करण्यात येणार आहे.

विश्लेषण:

महिलांच्या हक्कांच्या संरक्षणासाठी अनेक कायदे बनविण्यात आले आहेत. जसे सतीबंदी कायदा 1939 ते 1947 बाल विवाह प्रतिबंधक कायदा 1954 ,हिंदू विवाह कायदा 1955 राष्ट्रीय महिला आयोग कायदा, 1990 कौटुंबिक हिंसाचार कायदा असे अनेक कायदे अस्तित्वात आले.

१ भारतात मानवी हक्क अंतर्गत राष्ट्रीय जाहीरनाम्यावर इसवी सन 1948 मध्ये स्वाक्षरी केली व त्यातील स्त्रियांच्या मानवी हक्काविषयी मान्यता दिली.

महिला सक्षमीकरण यातील महाराष्ट्र राज्य महिला आयोगाची भूमिका एक चिकित्सक अभ्यास या संशोधन विषयाचा अभ्यास केला आहे. महाराष्ट्र राज्य महिला आयोग अभ्यास व विश्लेषण करण्यात येणार आहे .तसेच या प्रकरणांमध्ये महाराष्ट्र राज्य आयोगाचे निवडक सदस्यांनी मुलाखत घेऊन त्याचे विश्लेषण करण्यात येते.

कुटुंबाच्या समुदायाचा राष्ट्राच्या विकासासाठी हा कल्याणासाठी लिंगभाव समानता आणि महिलांचे सक्षमीकरण अत्यंत आवश्यक आहे हे बहुसंख्य देशांनी आज मान्य केले आहे. यांची लोकसंख्या अल्प आणि युनिव्हर्स भारतामध्ये स्त्रियांच्या विकासासाठी अर्जुन कार्यकुशलतेने प्रयत्न करण्याची गरज आहे .जर देशाचा सर्वांगीण विकास घडवून आणण्याचा असेल देशाच्या देशाला प्रगतीच्या दिशेने वाटचाल करायची असेल तर देशाच्या सर्व कामकाजामध्ये पुरुषांच्या बरोबरीने सहभाग अतिशय मोलाचा ठरेल.

भारतीय स्त्रियांचा दर्जा जगाच्या विकसित राष्ट्रांच्या व आशिया खंडातील स्त्रियांच्या तुलनेत आरोग्य शिक्षण रोजगार सत्ता व प्रतिष्ठा या क्षेत्रात कमी आहे. हा दर्जा सुधारण्यासाठी काही ठोस उपाय तसेच काल बदल कार्यक्रम हे आरोग्य साक्षरता शिक्षण रोजगार या क्षेत्रात राबविले पाहिजेत.

निष्कर्ष:-

महिला सक्षमीकरण आतील महाराष्ट्र राज्य महिला आयोगाची भूमिका या विषयाचा उद्दिष्ट समोर ठेऊन शास्त्र संशोधन पद्धती द्वारे संशोधन केल्यानंतर त्यातून समोर येणारे निष्कर्ष या प्रकरण प्रकरणांमध्ये मांडण्यात येणार आहे. महिला सक्षमीकरण आणखी क्रियाशील करण्यासाठी अभ्यासपूर्ण शिफारशी येथे करण्यात येणार आहे.

संदर्भ:-

1. महिला सक्षमीकरण पुस्तक प्रत्यक्ष अभ्यासून दि. 15/3/2022 रोजीही माहिती मिळवली.
2. डॉक्टर संभाजी देसाई यांच्या महिला सक्षमीकरण या पुस्तकातून माहिती मिळवली.
3. <https://sdsdhodhgangot.inflibbet.ac.in>
4. <https://www.artofliving.org/in-mr/project/women-empowerment>